

KUML
1997-98

KUML 1999

KUML 1999

Årbog for Jysk Arkæologisk Selskab

With summaries in English

I kommission hos Aarhus Universitetsforlag

Redaktion: Jesper Laursen

*Omslag: Jørgen Mührmann-Lund
Korrektur: Anne Lise Hansen, Hanne Plaetner og Jytte Ræbild
Tilrettelægning: Narayana Press
Tryk: Narayana Press*

*Skrift: Bembo 12/13
Papir: 115g Arctic Silk*

Copyright © 1999 Jysk Arkæologisk Selskab

*ISBN 87-88415-01-5
ISSN 0454-6245*

Indhold/Contents

<i>Jan Skamby Madsen: Hans Jørgen Madsen – Worsaae-medailen 13. maj 1999</i>	7
Hans Jørgen Madsen – the Worsaae Medal 13th of May 1999	9
<i>Lutz Klassen: Prestigeøkser af sjældne alpine bjergarter</i>	
En glemt og overset fundgruppe fra ældre stenalders slutning i Danmark	11
Prestige axes of rare alpine rock – A forgotten and overlooked find group from the end of the early Stone Age in Denmark	48
<i>Kirsten Prangsgaard, Svend Th. Andersen, Henrik Breuning-Madsen, Mads Holst, Claus Malmros og David Robinson: Gravhøje ved Lejrskov</i>	
Undersøgelse af fem høje	53
The investigation of five burial mounds at Lejrskov	95
<i>Karen Margrethe Hornstrup: Brandgrave fra yngre bronzealder</i>	
Muligheder og perspektiver	99
Cremation graves from the late Bronze Age – possibilities and perspectives	142
<i>Stine Wiell: Vimose. Fundhistorie</i>	147
A history of the Vimose finds	167
<i>Claus von Carnap-Bornheim: Vimose. “Nye” fund</i>	169
Vimose	178
<i>Folmer Christiansen: Jelling. Bebyggelse fra jernalder og vikingetid</i>	181
Jelling. Settlements from the Iron Age and the Viking Age	220
<i>Mads Ravn: Nybro. En trævej fra Kong Godfreds tid</i>	227
Nybro. A wooden track from the age of King Godfred	255
<i>Bjarne Lønborg: Vikingetidens kvindedragter</i>	259
Women’s Dresses of the Viking Age	266
<i>Hans Krongaard Kristensen: Hospitalsbygningen ved Øm Kloster</i>	
Arkæologisk undersøgelse af en stor senmiddelalderlig bygning og en nyfundet kanal	269
The hospital of the Øm Monastery. The archaeological investigation of a large, late medieval building	294
Anmeldelser	297
Jysk Arkæologisk Selskab 1998	335
Jysk Arkæologisk Selskabs skrifter	339

Vimose

“Nye” fund

Af CLAUS VON CARNAP-BORNHEIM

Af de talrige fund fra Vimose, som med ca. 4000 genstande indtil opdagelsen af Illerupfundet fremstod som det største moseofferfund fra romersk og germansk jernalder i Skandinavien, blev en del i sidste århundrede overladt til flere mindre samlinger. I det følgende vil hovedparten af dette materiale blive gennemgået.

Det har ikke været muligt at opsøge alle museer og samlinger, som har oldsager fra Vimose. U. Lund Hansen og J. Ilkjær har hjulpet med at efterspore genstandene. Egne optegnelser er desuden benyttet. Selv om der findes flere fund fra Vimose i skandinaviske samlinger, som ikke er nævnt i kataloget, er typespektret næppe forskelligt fra det, som her fremlægges. Kun enkelte objekter har kunnet betragtes i original. Derfor kan f.eks. enkelte lanser og spyd, men også andre genstande ikke typebestemmes med sikkerhed.

Man må gå ud fra, at der i dag i mindre samlinger af forskellig karakter findes fund fra Vimose, som ikke mere kan ophavsbestemmes. Det er f.eks. tilfældet med enkelte mosefundne våben på Rødding Højskole i Sønderjylland. Det drejer sig om tre lansespids¹, to spydspids², en klingespids af et tveægget sværd samt to skjoldbuler,² som typologisk indordnes i fundspektret fra Vimose. Sikre beviser findes ikke, men det er sandsynligt, at oldsagerne stammer fra Vimose.

Ikke alle fund fra Vimose, som Oldnordisk Museum (i dag Nationalmuseet) i København i forrige århundrede afgav til forskellige samlinger, kan i dag entydigt identificeres eller findes. Bl.a. står der i protokollen fra Flensborgsamlingen for året 1860, at der foruden en dupsko³ også blev givet et jernspyd⁴ og en jernhakke⁵ til dette museum. Hvor de to oldsager befinder sig i dag vides ikke.

På den anden side blev fund fra Flensborgsamlingen også leveret til museet i København. Dette gælder et sværdskedebeslag,⁶ som er nævnt i Flensborgsamlingens protokol for året 1857. I dag findes det på Nationalmuseet under Inv. nr. 15257 i Nationalmuseet for Danmarks Oldtid.

Museum	1	2	3	4	5	6	7
AHM Aalborg	12 fe 2 org.	4 fe 2 org.	1 fe 1 org.	4 bz	1 fe	1 org.	18 fe 4 bz 6 org.
FHM Moesgård	20 fe 5 org.	5 fe 4 org.	3 fe 1 org.	8 bz 1 org.	3 fe 4 bz 3 org. 1 sten	1 fe 2 org.	32 fe 12 bz 16 org. 1 sten
LMS Slesvig				10 bz	1 bz 3 org.		11 bz 3 org.
LUHM Lund	3 fe	1 fe					4 fe
SAS Sorø	5 fe						5 fe
Ialt	47	16	6	23	15	5	112

Fig. 1. Oversigt over de i kataloget beskrevne oldsager. 1: lans/spyd; 2: skjolde; 3: sværd; 4: sværdskedebeslag; 5: personlige udrustninger; 6: andet (ringbrynje, tov, pileskaft); 7: ialt; fe= jern; org.= organisk; bz= bronze.

I fig. 1 er de i kataloget beskrevne oldsager sammenstillet. I alt er ca. 112 katalognumre optaget, men hvad angår især skæfter og skjoldbrædder af træ kan der blandt de enkelte numre gemme sig flere. Spyd og lanser udgør den største gruppe af våbenene. Metaldele til skjolde er forholdsvis sjældne. Det drejer sig om skjoldbuler og skjoldhåndtag, samt et randbeslag af jern på museet i Aalborg. Også sværd er kun sjældent afgivet fra museet i København til andre samlinger: Klinger fra en- og tvææggede sværd findes kun på Forhistorisk Museum Moesgård og Aalborg Historiske Museum sammen med enkelte sværdknapper af træ. Hyppigere er sværdskedebeslagene. Der er tale om flere forskellige slags, samt dobbeltknapper, som også kan anses som dele af sværdophæng. I alle disse tilfælde er stykkerne lavet af bronze. Kun i eet enkelt tilfælde blev en organisk del af en sværdskede afleveret – der er tale om en dupsko af elfenben på Moesgård. Til den personlige udrustning hører også knive, kamme, slibesten og spillebrikker. Denne gruppe er ret heterogen, og derved kan den påfaldende mangfoldighed af materialer forklares. De øvrige fund er et ringbrynjefragment, et stykke tov og pileskafter.

Ved opdelingen i fundgrupper er det påfaldende, at seletøj og hovedtøj mangler fuldstændigt. Der er i fundene hverken store spænder og bæltebeslag eller fragmenter af bidsler.⁷

I alt er 59 fundne genstande af jern, 27 af bronze, 25 af organisk materiale (træ, knogler, ben) og 1 af sten registreret. Af de iøvrigt vigtige

fund fra Vimose mangler således især genstande af sølv, samt oldsager, som er beklædt med forgyldte sølvplader. Sådanne værdifulde genstande blev ikke uddeponeret til de pågældende museer. Set med nutidens øjne, er det nok kun dupskoen af elfenben på Moesgård, som materialemæssigt set har en speciel betydning. Men hertil skal bemærkes, at der netop fra Vimose kendes flere eksempler på udstyr lavet af importeret materiale.⁸

Ikke alle fund omtales her, da disse kun kan indordnes sikkert på baggrund af en omfattende analyse af Vimosefundet. Men enkelte bemærkninger skal dog fremsættes for de genstandsgrupperes vedkommende, som kan diskuteres i lyset af aktuelle undersøgelser af våbenofferfund.

For lanse- og spydspidsers vedkommende kan i alt 22 stykker sikkert bestemmes på baggrund af den foreliggende dokumentation efter Ilkjær system.⁹ Der er tale om lansespids type 3 (3 eks.) og 4 (2 eks.), Gamme (4 eks.) og Skiaker (7 eks.), Skiolum (1 eks.) og om spydspidstyper Simris (1 eks.), Skiaker (3 eks.) og 7 (4 eks.). I alt svarer udvalget til det kendte typespekter fra Vimose, sådan som allerede C. Engelhardt fremstillede det i Vimosepublikationen.¹⁰

Til de ældre lansetyper i mosefundene hører lanserne af typen Gamme (type 25), som har en cylindrisk dølle, men forskelligt bladtværsnit.¹¹ De repræsenterer en tidlig nedlægning af våben og udrustning i Vimose, hvor i alt 111 stykker af denne type kan identificeres.¹² Kronologisk set hører disse lanser af typen Gamme hjemme i periode B2, henholdsvis C1a. Lanser af type 3 fremstår med et fladt rhombisk bladtværsnit og et enkelt bladomrids. I Illerup kendes 8 eksemplarer af denne type, for Vimose nævner J. Ilkjær 48 eksemplarer, hertil kommer 14 fra Nydam mose, samt enkelte fra Ejsbøl.¹³ I Illerup hører disse lanser sandsynligvis til plads B og kan derfor dateres til sen periode C1b.

Til samme kronologiske horisont hører lanser af type 4 efter Ilkjær. De har et fladt rhombisk bladtværsnit og svunget blad.¹⁴ Fra Vimose kendes 73, fra Illerup 14 og fra Nydam 4 eksemplarer af denne type, som forekommer i grave eller mosefund både fra ældre og yngre romersk jernalder.¹⁵ Lanser af typen Skiaker (Ilkjær, type 14) kendetegnes ved en facetteret dølle og et svunget blad med midterribbe.¹⁶ Fra Illerup-fundet er der 111 stykker af denne type, fra Vimose nævnte Ilkjær 119 stykker,¹⁷ men der er tale om detailforskelle i forhold til lanserne fra Illerup. Denne type daterer sig til overgangen fra C1b til C2. Også lanserne af typen "Skiolum" (Ilkjær, type 16), som fra Vimose foreligger med 4 eksemplarer, kan dateres til slutningen af periode C1b.¹⁸

Et tilsvarende billede gælder for de her registrerede spydspidser, som kan henføres til typerne Simris, Skiaker 8 og type 7.¹⁹ Tilsvarende stykker er almindelige i Vimose: F.eks. type Simris med 33 eks., type Skiaker med 112 og type 7 med 41 eks.

Generelt set kan de i kataloget bestemte stykker betragtes som typiske

lanser og spyd fra Vimose. De repræsenterer både den af Ilkjær påviste nedlæggelse fra den ældre romersk jernalder i horisont Vimose 1 og 2, samt nedlæggelsen fra den yngre romersk jernalder i horisont Vimose 3, som kan dateres til midten af periode C1b.²⁰

For skjoldbulernes vedkommende kan 4 stykker bestemmes typologisk. De tilhører forskellige typer, hvoraf stykker med stang,²¹ med halvkugleformet overdel og lodret hals (type 5 eller 5b), og med halvkugleformet overdel og divergerende hals (type Ilkjær 6 a) kan påvises. Generelt anses varianterne for karakteristiske for sen periode B2 eller C1b.²² Dermed kan disse regnes som hørende til både våbenedlæggelsen fra ældre og yngre romersk jernalder.

For rebøjlernes vedkommende, som i kataloget er repræsenteret med 13 eksemplarer, kendes der kun stykker af bronze. Der er tale om både importerede romerske og hjemlige germanske typer.²³ Blandt de germanske typer hører et sværdskedebeslag i bronze af typen IC,²⁴ som har en svungen bro. Konturen minder om sværdskedebeslag med fuglehoovedformede fremstillinger, såkaldte protomer.

Til gruppen af skedebeslag af barbarisk, ikke-romersk, oprindelse hører også de to stykker af bronze af typen III A 1 og 3, som udmærker sig ved en rulle blik paa oversiden af selve beslaget, en trapezformet bro og en forholdsvis lang fod. Varianten III A er i Vimose næsten udelukkende lavet af bronze,²⁵ og foreligger i alt i 38 eksemplarer. Også her er der tale om, at genstandene på ingen måde er af særlig høj kvalitet. Dette gælder dog sikkert ikke for det delfinformede skedebeslag af typen I D, som hører til de mere sjældne eksemplarer af denne beslagtype.²⁶

Fra Vimose kendes kun yderligere et fund af denne type, som sikkert er importeret fra Romerriget. Ligeledes som romersk import må man anse de i alt 8 bøjler af typen III C (respektive fragmenter af disse), som udmærker sig ved en knap- eller ringformet skive ved hovedet, samt en trapezformet bro og normalt en hjerteformet fodskive. Denne variant er repræsenteret i Vimose med ca. 160 eksemplarer og danner dermed den største gruppe blandt sværdskedebeslag.²⁷ Uden tvivl er der her tale om romersk import, som ikke er usædvanlig for Vimose.

Når de her registrerede våben og anden udrustning vurderes samlet, er det påfaldende, at der var blevet udvalgt fund, som ganske godt beskriver våbenedlæggelsernes karakter i Vimose. Spyd og lanser, men også sværd og skedetilbehør samt skjoldbuler, danner normalt hovedkomponenterne i skandinaviske våbenedlæggelser.

Formerne er i dag lette at kende og identificere og kan derved tjene til at illustrere forholdene i de danske moseofre. Udvalget af de udpegede stykker er tilsyneladende normalt sket under hensyntagen til de hyppigst repræsenterede typer i Nationalmuseets beholdning.

Især for lanser og spyds, men i nogen grad også for sværdskedebeslags

vedkommende, kan en såkaldt “værdiforringelse” af den københavnske beholdning ikke erkendes. Dette viser sig, når man ser på fremstillingsmaterialerne af de her registrerede stykker, idet der ganske mangler genstande helt eller delvist i ædelmetal. Desuden blev det næppe forsøgt at stille en personlig udrustning eller en bestemt våbentype så komplet som muligt til rådighed for de andre unge provinsmuseer eller samlinger med samme pædagogiske formål.

I de pågældende samlinger opføres de her sammenstillede fund enten under navnet “Vimose” eller den gamle betegnelse “Allesø”. I publikationer er disse stykker hidtil – bortset fra enkelte undtagelser – enten ikke nævnt, eller blot nævnt perifert.²⁸

KATALOG

Kataloget omfatter fund fra Vimose, som ikke findes på Nationalmuseet eller på museet i Odense. Typebetegnelserne er ikke i alle tilfælde helt entydige, men de er så korrekte, som det efter omstændighederne har været muligt. De følger Ilkjær 1990 for skjoldbeslagenes vedkommende og Carnap 1991 for beslagenes vedkommende. Forkortelser i teksten er AHM: Aalborg Historiske Museum, FHM: Forhistorisk Museum Moesgård, LUHM: Lund Universitets Museum, SAS: Sorø Akademis Samlinger, OBM: Odense Bys Museer, LMS: Archäologisches Landesmuseum Schleswig:

Lansespids, jern
AHM, Inv.Nr. 4073
Type: Ilkjær type Gamme
L.: 230 mm; br.: 28 mm.

Lansespids, jern
AHM, Inv.Nr. 4074
Type: Ilkjær type Gamme
L.: 220 mm; br.: 27 mm.

Lansespids, jern
AHM, Inv.Nr. 4075
Type: Ilkjær type Skiaker
L.: 225 mm; br.: 23 mm.

Lansespids, jern
AHM, Inv.Nr. 4082
L.: 235 mm; br.: 31 mm.

Lansespids, jern
AHM, Inv.Nr. 4079
L.: 350 mm; br.: 31 mm.

Lansespids, jern
AHM, Inv.Nr. 4081
L.: 275 mm; br.: 20 mm.

Lansespids, jern
AHM, Inv.Nr. 4083
L.: 175 mm.

Lansespids, jern
AHM, Inv.Nr. 4084
L.: 172 mm.

Lansespids, jern
AHM, Inv.Nr. 4080
L.: 285 mm; br.: 29 mm.

Lansespids, jern
FHM, Inv.Nr. 1570 (bortkommet)

Lansespids, jern
FHM, Inv.Nr. 1572; Inv.Nr. NM 23780
Type: Ilkjær type 3
L.: 194 mm; br.: 19 mm.

Lansespids, jern
FHM, Inv.Nr. 1567
Type: Ilkjær type 3
L.: 185 mm; br.: 25 mm.

Lansespids, jern
FHM, Inv.Nr. 1566
Type: Ilkjær type 3
L.: 233 mm; br.: 36 mm.

Lansespids, jern
FHM, Inv.Nr. 1565
Type: Ilkjær type 4
L.: 213 mm; br.: 28 mm.

Lansespids, jern
FHM, Inv.Nr. 1568; Inv.Nr. NM 23762
Type: Ilkjær type Gamme
L.: 201 mm; br.: 37 mm.

Lansespids, jern
FHM, Inv.Nr. 1568
Type: Ilkjær type Gamme
L.: 221 mm; br.: 48 mm.

Lansespids, jern
FHM, Inv.Nr. 1570; Inv.Nr. NM C 1007?
Type: Ilkjær type Skiaker
L.: 268 mm; br.: 25 mm.

Lansespids, jern
FHM, Inv.Nr. 1570; Inv.Nr. NM 23577?
Type: Ilkjær type Skiaker
L.: 230 mm; br.: 23 mm.

Lansespids, jern
FHM, Inv.Nr. 1570
Type: Ilkjær type Skiaker
L.: 242 mm; br.: 28 mm.

Lansespids, jern
FHM, Inv.Nr. 1571; Inv.Nr. NM 25667
Type: Ilkjær type Skiaker
L.: 303 mm; br.: 33 mm.

Lansespids, jern
FHM, Inv.Nr. 1569; Inv.Nr. NM 23735
Type: Ilkjær type Skiaker
L.: 164 mm; br.: 21 mm.

Lansespids, jern
FHM, Inv.Nr. 1570; Inv.Nr. NM 23598?
Type: Ilkjær type Skiolum
L.: 250 mm; br.: 28 mm.

Lansespids, jern
FHM, Inv.Nr. 1564
L.: 238 mm; br.: 47 mm.

Lansespids, jern
LUHM, Inv.Nr. 4446
Type: Ilkjær type 4
Lit.: Lunds Weckoblad 1858.

Lansespids, jern
LUHM, Inv.Nr. 4445
Type: Ilkjær type Skiaker
Lit.: Lunds Weckoblad 1858.
Lansespids, jern
SAS, Inv.Nr. 1532

Lansespids, jern
SAS, Inv.Nr. 1019
Lit.: Lorenzen 1870, 14.

Spydspids, jern
AHM, Inv.Nr. 4076
Type: Ilkjær type Simris
L.: 205 mm.

Spydspids, jern
AHM, Inv.Nr. 4078
Type: Ilkjær type Skiaker
L.: 235 mm.

Spydspids, jern
AHM, Inv.Nr. 4077
Type: Ilkjær type Skiaker
L.: 187 mm.

Spydspids, jern
FHM, Inv.Nr. 1573 (bortkommet)

Spydspids, jern
FHM, Inv.Nr. 1573 (bortkommet)

Spydspids, jern
FHM, Inv.Nr. 1573; Inv.Nr. NM 25671.
Type: Ilkjær type 7
L.: 182 mm; br.: 11 mm.

Spydspids, jern
FHM, Inv.Nr. 1573; Inv.Nr. NM 25898
Type: Ilkjær type 7
L.: 175 mm; br.: 9 mm.

Spydspids, jern
FHM, Inv.Nr. 1573; Inv.Nr. NM C 1010
Type: Ilkjær type 7
L.: 245 mm; br.: 9 mm.

Spydspids, jern
FHM, Inv.Nr. 1573; Inv.Nr. NM 25675
Type: Ilkjær type 7
L.: 217 mm; br.: 10 mm.

Spydspids, jern
LUHM, Inv.Nr. 4447
Type: Ilkjær type Skiaker
Lit.: Lunds Weckoblad 1858.

Spydspids, jern
SAS, Inv.Nr. 1017
Lit.: Lorenzen 1870, 14.

Spydspids, jern
SAS, Inv.Nr. 1018
Lit.: Lorenzen 1870, 14 f.

Spydspids, jern
SAS, Inv.Nr. 1521

Skaft lanse/spyd, 2 frag., træ
FHM, Inv.Nr. 1560
L.: 590 mm/498 mm.

Skaft lanse/spyd, frag., træ
FHM, Inv.Nr. 1563
L.: 380 mm.

Skaft lanse/spyd, frag., træ
FHM, Inv.Nr. 1562
L.: 390 mm.

Skaft lanse/spyd, frag., træ
FHM, Inv.Nr. 1561
L.: 350 mm.

Skaft lanse/spyd, frag., træ
FHM, Inv.Nr. 1575; Inv.Nr. NM 23970
L.: 570 mm.

Skaft lanse/spyd ?, 2 frag., træ
AHM, Inv.Nr. 4100

Skaft lanse/spyd, 8 frag., træ
AHM, Inv.Nr. 4098

Skjoldbule, jern
AHM, Inv.Nr. 4087
Type: ligner Ilkjær type 3c
Dm. 145 mm.

Skjoldbule, jern
AHM, Inv.Nr. 4088
L.: 160 mm.

Skjoldbule, jern
FHM, Inv.Nr. 1543

Skjoldbule, jern
FHM, Inv.Nr. 1546
Type: Ilkjær type 5
H.: 38 mm (frag.); dm. 160 mm.

Skjoldbule, jern
FHM, Inv.Nr. 1545
Type: Ilkjær type 5b
H.: 49 mm; dm. 140 mm (frag.).

Skjoldbule, jern
FHM, Inv.Nr. 1544
Type: Ilkjær type 6a
H.: 50 mm; Dm. 158 mm.

Skjoldbule, spids, jern
FHM, Inv.Nr. 1547; Inv.Nr. NM 22289
H.: 28 mm; dm. ned 42 mm.

Skjoldhåndtag, beslag, jern
LUHM, Inv.Nr. 4448
Type: Ilkjær type 5b
Lit.: Lunds Weckoblad 1858.

Skjoldhåndtag, beslag, jern
AHM, Inv.Nr. 4089
Type: Ilkjær type 5b
L.: 160 mm.

Randbeslag til skjold, jern
AHM, Inv.Nr. 4090
L.: 165 mm.

Skjoldhåndtag, træ
FHM, Inv.Nr. 1542

Skjoldbrædt, træ
FHM, Inv.Nr. 1539; Inv.Nr. NM 23671

Skjoldbrædt af et rektangulært skjold, træ
FHM, Inv.Nr. 1541
L.: 270 mm; br.: 83 mm; H.: 13 mm.

Skjoldbrædt af rundt skjold, træ
FHM, Inv.Nr. 1540
L.: 385 mm; br.: 80 mm; h.: 8 mm.

Skjoldbrædt, 4 frag., træ
AHM, Inv.Nr. 4092
L.: 240 mm; br.: 100 mm.

Skjoldbrædt, 6 frag., træ
AHM, Inv.Nr. 4091
L.: 230 mm; br.: 110 mm.

Sværd, enægget, frag., jern
FHM, Inv.Nr. 1551; Inv.Nr. NM 22968
L.: 136 mm; br.: 39 mm.

Sværd, tveægget, 2 frag., jern
FHM, Inv.Nr. 1549
L.: 602 mm; br.: 37 mm.

Sværd, tveægget, frag., jern
AHM, Inv.Nr. 4086
L.: 180 mm.

Sværd, tveægget, frag., jern
FHM, Inv.Nr. 1550
L.: 375 mm; br.: 30 mm.

Sværd, overhjalte, træ
AHM, Inv.Nr. 4097
Dm.: 60 mm

Sværd, overhjalte, træ
FHM, Inv.Nr. 1552

Rembøjle, bronze
AHM, Inv.Nr. 4093
Type: Carnap type IIIA 3
L.: 180 mm; br.: 24 mm.

Rembøjle, bronze
AHM, Inv.Nr. 4094
Type: Carnap type IIIC 2
L.: 117 mm; br.: 14 mm.

Rembøjle, bronze
FHM, Inv.Nr. 1553
Type: Carnap type IIIA 1

Rembøjle, bronze
FHM, Inv.Nr. 1555; Inv.Nr. NM 23194
Type: Carnap type IIIC 2

Rembøjle, bronze
FHM, Inv.Nr. 1554; Inv.Nr. NM 23133
Type: Carnap type IIIC 2

Rembøjle, bronze
LMS, Inv.Nr. 12491; FS 2049
Type: Carnap type IC
L.: 153 mm; br.: 18 mm; h.: 7 mm.
Lit: Carnap-Bornheim 1991, Kat. Nr. 21

Rembøjle, bronze
LMS, u. Inv.Nr.
Type: Carnap type ID
L.: 91 mm; br.: 14 mm; h.: 14 mm.
Lit: Carnap-Bornheim 1991, Kat. Nr. 29

Rembøjle, bronze
LMS, u. Inv.Nr.
Type: Carnap type IIIC 1
L.: 55 mm; br.: 32 mm; h.: 12 mm.
Lit: Carnap-Bornheim 1991, Kat. Nr. 143

Rembøjle, bronze
LMS, u. Inv.Nr.
Type: Carnap type IIIC 2
L.: 124 mm; br.: 13 mm; h.: 12 mm.
Lit: Carnap-Bornheim 1991, Kat. Nr. 257

Rembøjle, bronze
LMS, u. Inv.Nr.
Type: Carnap type IIIC:F
L.: 103 mm; br.: 10 mm; h.: 5 mm.
Lit: Carnap-Bornheim, Kat. Nr. 285

Rembøjle, bronze
LMS, u. Inv.Nr.
Type: Carnap type IIIC:F
L.: 51 mm; br.: 8 mm; h.: 6 mm.
Lit: Carnap-Bornheim, Kat. Nr. 286

Rembøjle, bronze
LMS, u. Inv.Nr.
Type: Carnap type IIIC:F
L.: 41 mm; br.: 11 mm; h.: 5 mm.
Lit: Carnap-Bornheim, Kat. Nr. 287

Dupsko, bronze
AHM, Inv.Nr. 4095
H.: 37 mm.

Dupsko, bronze
AHM, Inv.Nr. 4096
H.: 20 mm.

Dupsko, elfenben
FHM, Inv.Nr. 1559; Inv.Nr. NM 232??

Dupsko, bronze
FHM, Inv.Nr. 1558

Dupsko, bronze
FHM, Inv.Nr. 1557; Inv.Nr. NM 23250

Dupsko, bronze
FHM, Inv.Nr. 1556; Inv.Nr. NM 23255

Dupsko, bronze
LMS, Inv.Nr. "Vimose"
L.: 26 mm; br.: 33 mm; h.: 8 mm.

Dupsko, bronze
LMS, Inv.Nr. FS. 5586
L.: 27 mm; br.: 31 mm; h.: 9 mm.

Dobbeltknap, bronze
FHM, Inv.Nr. 1583; Inv.Nr. NM 23491
H.: 16 mm; dm. 14 mm.

Dobbeltknap, bronze
FHM, Inv.Nr. 1583; Inv.Nr. NM 23496
H.: 13 mm; dm. 13 mm.

Trelagskam, tak
FHM, Inv.Nr. 1584; Inv.Nr. NM 22646

Trelagskam, tak
FHM, Inv.Nr. 1585; Inv.Nr. NM 14317

Enlagskam, tak
LMS, Inv.Nr. Vimose 15695; FS. 2659
L.: 63 mm; br.: 55 mm; H.: 5 mm.

Kniv, jern
AHM, Inv.Nr. 4085
L.: 170 mm.

Kniv, jern
FHM, Inv.Nr. 1577; Inv.Nr. NM 24292
L.: 163 mm; br.: 19 mm.

Kniv, jern
FHM, Inv.Nr. 1576
L.: 215 mm; br.: 15 mm.

Rembeslag, bronze
FHM, Inv.Nr. 1581; Inv.Nr. NM 23442

Remendedup, bronze
FHM, Inv.Nr. 1582; Inv.Nr. NM 24581
Type: Raddatz O
L.: 63 mm; br.: 11 mm.

Bæltespænde, bronze
FHM, Inv.Nr. 1579; Inv.Nr. NM 23359

Bæltespænde, bronze
FHM, Inv.Nr. 1579; Inv.Nr. NM 23349

Bæltespænde, jern
FHM, Inv.Nr. 1580; Inv.Nr. NM 23379
L.: 19 mm; br.: 27 mm.

Bæltespænde, bronze
LMS, Inv.Nr. "Vimose"
L.: 26 mm; br.: 25 mm; H.: 4 mm.

Spillebrik, tak
LMS, Inv.Nr. "Vimose"; Inv.Nr. NM 12479;
FS. 2051
H.: 6 mm; dm. 26 mm.

Spillebrik, tak
LMS, Inv.Nr. Vimose 11748; FS. 2050
H.: 6 mm; dm. 22 mm.

Håndtag (slibesten eller fyrstål), træ
FHM, Inv.Nr. 1578; Inv.Nr. NM 24415

Slibesten, sten
FHM, Inv.Nr. 1594; Inv.Nr. NM 13670

Pileskaft, frag., træ
AHM, Inv.Nr. 4099

Pileskaft, frag., træ
FHM, Inv.Nr. 1574
L.: 73 mm.

Ringbrynjer, 3 frag., jern
FHM, Inv.Nr. 1548

Tov, 4 frag.,
FHM, Inv.Nr. 1586

NOTER

- 1) Bl.a. type Skiaker efter Ilkjær 1990, 111 ff.
- 2) Bl. a. type 3a, Ilkjær 1990, 35; J. Ilkjær takkes for henvisning hertil.
- 3) FS. mus.nr 5586; i dag i Landesmuseum Schloß Gottorf, Schleswig.
- 4) FS. 5587.
- 5) FS. 5588.
- 6) Carnap-Bornheim 1991, Kat. Nr. 33, Taf. 5, 33.
- 7) Tilsvarende fund fra Vimose, se Engelhardt 1869, 12, 21; 14, 44, 46; 15, 3.9.
- 8) Carnap-Bornheim/Ilkjær 1996, 346 ff.
- 9) Ilkjær 1990, bd. I, 39 ff.
- 10) Engelhardt 1869, Taf. 14.
- 11) Ilkjær 1990, bd. I, 90 f.

- 12) Ilkjær 1990, bd. I, 90 f.
- 13) Ilkjær 1990, bd. I, 43 f.
- 14) Ilkjær 1990, bd. I, 48 f.
- 15) Ilkjær 1990, bd. I, 50.
- 16) Ilkjær 1990, bd. I, 111 ff.
- 17) Ilkjær 1990, bd. I, 118.
- 18) Ilkjær 1990, bd. I, 120 f.
- 19) Ilkjær 1990, bd. I, 187 ff; 206 ff; 210 ff.
- 20) Ilkjær 1990, bd. I, fig. 197-201.
- 21) Type 3 b; i det følgende som Ilkjær 1990, bd I, 35.
- 22) Ilkjær 1990, bd. I, fig. 19.
- 23) I det følgende efter Carnap-Bornheim 1991.
- 24) Carnap-Bornheim 1991, 14 f.
- 25) Carnap-Bornheim 1991, 27.
- 26) Carnap-Bornheim 1991, 16 f.
- 27) Carnap-Bornheim 1991, 35 ff.
- 28) Lunds Wekoblads 1858, Lorenzen 1870, fra Landesmuseum Schleswig og fra Aalborg: se Carnap-Bornheim 1991, Kat. p. 67 ff med relevante henvisninger.

LITTERATUR

- Brøndsted, Johannes 1963: *Nordische Vorzeit 3. Eisenzeit*. Neumünster.
- Carnap-Bornheim, Claus von 1991: *Die Schwertriemenbügel aus dem Vimose (Fünen). Zur Typologie der Schwertriemenbügel der römischen Kaiserzeit im Barbarikum und in den römischen Provinzen*. Kleine Schriften aus dem vorgeschichtlichen Seminar der Philipps-Universität Marburg 28. Marburg.
- Carnap-Bornheim, Claus von og Jørgen Ilkjær 1996: *Illerup Ådal. Die Prachtausrüstungen*. Bd. 5-7. Text, Katalog, Tafeln. Jutland Archaeological Society Publications. Århus.
- Høeg, E. 1952: Mikroskopiske undersøgelser af Vimosesværd. I: O. Klindt-Jensen, Keltisk tradition i romersk jernalder. *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie*, 218ff.
- Ilkjær, Jørgen 1990: Illerup Ådal. *Die Lanzen und Speere*. Bd. 1-2. Jutland Archaeological Society Publications. Århus.
- Klindt-Jensen, Ole 1952: Keltisk tradition i romersk jernalder. *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie*, 195ff.
- Lorenzen, P. 1870: *Oldsagsamlingen paa Sorø Akademi*. Indbydelsesskrift til den offentlige Examen i Sorø Akademis Skole i Juli 1870. Sorø.
- Mackeprang, Mogens B. 1935: De store Mosefund fra Folkevandringstid. *Nationalmuseets Arbejds-mark*, 79ff.
- Stjernquist, Berta 1954: Runde Beschlagplatten mit Befestigungsöse. *Saalburg-Jahrbuch* 13, 59-68.

ZUSAMMENFASSUNG

Vimose

Mit dem Aufsatz wird ein kurzer Überblick über jene Funde aus dem Vimose gegeben, die sich heute nicht in den Beständen des Nationalmuseums Kopenhagen oder in den

Beständen von Fyns Oldtid (Odense) befinden und die im letzten Jahrhundert mehrfach Funde als Tauschobjekte in kleinere skandinavische Sammlungen gelangten. Mit

dem hier vorgelegten Erläuterungen und dem Katalog soll der Versuch unternommen werden, dieses Material zusammenzustellen und – soweit vor dem heutigen Publikationsstand möglich – kurz zu diskutieren. In den jeweiligen Sammlungen werden die hier zusammengestellten Funde entweder unter dem Namen “Allesøe” oder “Vimose” geführt.

In Fig. 1 ist der Bestand der im Katalog erfaßten Stücke zusammengestellt. Insgesamt konnten 112 Katalog-Nummern aufgenommen werden, wobei sich insbesondere hinter der Schäften und Schildbrettern aus Holz mehrere Stücke verbergen können. Die Speere und Lanzen stellen die größte Gruppe an Waffen. Metallene Teile von Schilden sind dagegen relativ selten, dabei handelt es sich einerseits um Schildbuckel und -fessel, dazu kommt ein eiserner Schildrandbeschlag im Historischen Museum Aalborg. Auch Schwerter sind nur selten aus den Händen der zentralen Museen in andere Sammlungen gelangt: Klingen von einschneidigen bzw. zweischneidigen Schwertern finden sich nur in Moesgaard und in Aalborg, dazu wurden diesen Museen noch einige Knäufe aus Holz übergeben. Häufiger sind dagegen Schwertscheidenbeschläge in unserer Aufstellung zu finden. Dabei handelt es sich einerseits um Schwertriemenbügel, andererseits um Ortbänder, dazu kommen zwei Doppelknöpfe, die als Teile einer Schwertaufhängung interpretiert werden können. In allen Fällen sind diese Stücke aus Bronze gefertigt. Nur in einem Fall wurde ein organisches Bestandteil einer Schwertscheide aufgenommen, wobei es sich um ein Ortband aus Elfenbein in Moesgaard handelt. Zu den persönlichen Ausrüstungen wurden hier neben Schnallen auch Messer, Kämme, Wetz- und Spielsteine gerechnet. Diese Gruppe ist recht heterogen, wodurch sich die auffällige Vielfalt der Materialien erklären läßt. Zu den sonstigen Funden zählen ein Ringbrünnenfragment, ein Stück Seil und Schäfte von Pfeilen. Insgesamt konnten 59 Funde aus Eisen, 27 Funde aus Bronze, 25 Funde aus organischem Material (Holz, Knochen, Bein) und 1 Fund aus Stein erfaßt werden.

Bei den Lanzen- und Speerspitzen können insgesamt 22 Stücke aufgrund der uns vorliegenden Unterlagen sicher nach dem

System Ilkjærs (1990, 39 ff.) bestimmt werden. Es handelt sich dabei um die Lanzenspitzentypen 3 (3 Ex.) und 4 (2 Ex.), Gamme (4 Ex.) und Skiaker (7 Ex.), Skiolum (1 Ex.) und um die Speerspitzentypen Simris (1 Ex.), Skiaker (3 Ex.) und 7 (4 Ex.). Insgesamt entspricht dieses Ensemble dem bekannten Typenspektrum aus dem Vimose. Dies gilt auch für die erfaßten Speerspitzen, die dem Typ Simris (Ilkjær 1990, 187 ff.), Skiaker (ebd. 210 ff) und dem Typ 7 (ebd. 206 f.) zugewiesen werden können.

Die Schildbuckel sind unterschiedlichen Typen zuweisbar, wobei Stücke mit Stange (Typ 3b; im folgenden nach Ilkjær 1990, 35), mit halbkugelförmigem Oberteil und senkrechtem Hals (Typ 5 bzw. 5b) und mit halbkugelförmigem Oberteil und divergierendem Hals (Ilkjær Typ 6a) nachweisbar sind.

Bei den Schwertriemenbügeln, die im Katalog mit insgesamt 13 Exemplaren vertreten sind, liegen nur Stücke aus Bronze vor. Dabei handelt es sich sowohl um germanische als auch um römische Typen.

Wird die Gesamtkollektion der hier erfaßten Waffen und Ausrüstungen bewertet, so fällt auf, daß Funde ausgewählt wurden, die den Charakter der Waffenniederlegungen im Vimose gut umschreiben können. Speere und Lanzen, aber auch Schwerter und Schwertscheidenzubehör sowie Schildbuckel stellen allgemein die Hauptkomponente in skandinavischen Waffenniederlegungen dar. Bei den Herstellungsmaterialien der hier erfaßten Stücke fehlen solche aus Edelmetall oder mit Edelmetallapplikationen. Auch wurde kaum der Versuch unternommen, den anderen Häuser bzw. Sammlungen etwa eine persönliche Ausrüstung oder einen bestimmten Waffentyp möglichst vollständig zur Verfügung zu stellen. Eine didaktisch motivierte Auswahl ist anhand des vorliegenden Materials nicht erkennbar.

Claus von Carnap-Bornheim
Vorgeschichtliches Seminar der
Philipps-Universität Marburg
Biegenstr. 11
D – 35032 Marburg

